

DUBRAVKA IVŠIĆ MAJIĆ

Tkanine, sukna i platna

U jednome od prethodnih brojeva obrađene su etimologije riječi za odjevne predmete, a u ovome prilogu bavit ćemo se podrijetlom riječi za tkanine i materijale od kojih se izrađuju odjevni predmeti.

Prvi odjevni predmeti izrađivali su se od životinjske *kože* i *krzna*. Riječ *koža* naslijeđena je iz praslavenskoga **koža* (usp. starocrkvenoslavenski *koža*, slovenski *kóža*, ruski *кожа*), što je izvedeno od **koza* te upućuje na izvorno značenje 'kozja koža'. Riječ *krzno* također je naslijeđena iz praslavenskoga (usp. slovenski *kržno*, češki *krzno* 'vojnički plašt', staroruski *корзно* 'plašt'). Dublja etimologija praslavenske riječi **kьrзьno* nije sigurna. Možda je ta riječ izvedena od indoeuropskoga korijena **(s)ker-s-* 'rezati' u značenju 'odrezana, oderana koža' ili je posuđena iz nekoga istočnog izvora.

Najstarija je tehnika izrade tkanine tkanje, tj. ispreplitanje dvaju sustava niti pod pravim kutom. Sama riječ *tkanina* izvedena je od glagola *tkati* te joj je temeljno značenje 'proizvod tkanja'. Tkanina izrađena u platnenome vezu od lana, kudjelje, poslije i pamuka, naziva se *platno*, a od vune *sukno*. Riječ *platno* postala je od praslavenskoga **poltьno* (usp. starocrkvenoslavenski *platьno*, slovenski *plátno*, ruski *полотно́*, poljski *plótno*), što je postalo od indoeuropskoga **pol-t-*. Od iste indoeuropske riječi nastala je i njemačka riječ *Falte* 'preklop (na tkanini)', koja je u hrvatskome dala regionalnu riječ *falda*. *Sukno* je tkanina izrađena od grebenane vune. Ta je riječ također praslavenskoga podrijetla (praslavenski **sukьno*) i izvedena je od praslavenskoga glagola **sukati* 'sukati, okretati'. Od riječi *sukno* izvedena je riječ *suknja*, što pokazuje da je taj odjevni predmet izvorno izrađivan od sukna.

Danas postoji mnogo vrsta tkanina, koje se razlikuju prema različitim obilježjima. Jedno je od njih podrijetlo vlakana od kojih se tkanine izrađuju. Najčešća su vlakna prirodnoga podrijetla od *lana*, *vune*, *svile* i *pamuka*. *Vuna* i *lan* u našim su krajevima najstarije sirovine za izradu tkanina, o čemu svjedoče i etimologije tih riječi. Riječ *vuna* naslijeđena je iz praslavenskoga **vьlna* (usp. starocrkvenoslavenski *vьlna*, slovenski *vólna*, češki *vlna*), što je postalo od indoeuropskoga **wlh₂neh₂* (usp. litavski *vilna*, latinski *lana*, gotski *wulla*). I *lan* je naslijeđena riječ, također se nalazi u ostalim slavenskim (usp. slovenski *lan*, ruski *лѣн*, poljski *len*) i indoeuropskim jezicima (usp. litavski *linaĩ*, grčki *λίνον* [*línon*], latinski *linum* 'lan, platno', gotski *lein* 'platno').

Svila je u Europu stigla iz Kine, gdje se proizvodi već nekoliko tisuća godina. U Europi se počela znatnije širiti oko 6. stoljeća. Kao i sama svila, i riječ za *svilu* potječe iz Kine. Ishodište je kineski *sei*, *sī*, a jezici posrednici između kineskoga i hrvatskoga nisu sa sigurnošću utvrđeni.

Pamuk se za izradu tkanina upotrebljavao već nekoliko tisućljeća prije Krista, i to neovisno u Indiji te Srednjoj i Južnoj Americi. U Europu su ga proširili Arapi od 9. stoljeća te je u mnogim europskim jezicima riječ za ‘pamuk’ posuđena iz arapskoga *quṭun* (usp. engleski *cotton*, talijanski *cotone*, španjolski *algodón*). Hrvatska je riječ *pamuk* (kao i mađarska *pamut*) posuđena preko turskoga *pamuk/pambuk* iz srednjoperzijskoga *pambak*. Ista je perzijska riječ dala i slovensku riječ *bombaž* ‘pamuk’, uz posredništvo grčkoga *πάμβασζ* [pámbaks], kasnolatinskoga *bombax* i romanskih jezika (usp. mletački *bombaso*).

U 20. stoljeću počele su se proizvoditi tkanine od umjetnih vlakana, primjerice *viskoza*, *poliester*, *poliamid*, pa su i te riječi novijega postanja. Riječ *viskoza* posuđena je iz njemačkoga *Viskose*, a tvorena je od latinskoga pridjeva *viscosus* ‘ljepljiv’. *Poliester* i *poliamid* složenice su od grčkoga *πολυ-* [poly-] ‘mного’ i kemijskih naziva *ester* odnosno *amid*.

Osim prema podrijetlu vlakana tkanine se mogu dijeliti i prema drugim svojstvima. *Traper* je čvrsta pamučna tkanina u kepernome vezu; riječ potječe iz engleskoga *trapper* jer se mislilo da su takve hlače nosili sjevernoamerički lovci na krzno, traperi. *Saten* je izvorno gusta svilena tkanina; riječ potječe iz francuskoga *satín*, prema arapskome izgovoru kineskoga grada *Zeitun* (suvremeni *Quanzhou*). *Baršun* i *pliš* nazivi su za tkanine vlasastih površina. Riječ *baršun* potječe iz mađarskoga *barsóny*, a riječ *pliš* posuđena je preko njemačkoga *Plüsch* iz francuskoga *peluche* (ishodište je glagol značenja ‘čupkati, trgati’). *Šifon* je naziv za laganu prozirnu tkaninu; riječ potječe iz francuskoga *chiffon*. Šupljikava ukrasna tkanina naziva se *čipka*, a ta riječ dolazi iz mađarskoga *csipke*. Postoji, dakako, još mnogo drugih naziva za tkanine, koje ostavljamo za neku drugu priliku.

Preplatite se na deveto godište *Hrvatskoga jezika*!

Preplatiti se možete putem e-adrese hrjezik@ihj.hr ili mrežnih stranica knjige.ihj.hr. Uplate se šalju na račun u Privrednoj banci Zagreb: HR6023400091110616363 s naznakom „za *Hrvatski jezik*”. Svi pretplatnici postaju članovi Kluba pretplatnika časopisa *Hrvatski jezik* te ostvaruju pravo na 40 % popusta na sva institutska izdanja.